3.2. İnsan-İnsan İlişkisi

Müslüman, davranışlarında ölçülü olmaya dikkat eder. Ülkesinde ve yeryüzünde barış ve huzuru hâkim kılmaya çalışır.[41] Yeryüzünde fesat çıkarmamak, hayırlı olana yönelmek, insan onurunu incitmemek, merhametli olmak ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, insanın dirilişine ve kurtuluşuna vesile olacak davranışlardandır. Âdemiyet, insan onuru, merhamet ve isar İslam'ın insanlar arası ilişkilerin düzenli yürümesi için belirlediği ilkelerdendir.

Âdemiyet: İnsanın mensup olduğu dine, etnik kökenine, toplumsal konumuna ve cinsiyetine bakılmaksızın can, mal, namus, inanç ve aklının korunması ilkesidir. Bu tutum, onun sadece insan olmasından kaynaklanır. İnsanın beşerî yönünde nefsin ve şeytanın kışkırttığı zaafları mevcuttur. Bunlar nankörlük, acelecilik, cimrilik, zalimlik ve cedel gibi eğilimlerdir.[42] İnsanın bu nitelikleri yüzünden diğer insanlara ve çevreye vereceği zararı önlemek için temel hak ve hürriyetler dokunulmaz kabul edilerek İslam hukuku tarafından koruma altına alınmıştır.

İnsan Onuru: İnsan onurlu, şerefli[43] ve izzet sahibi kılınmıştır. İslam, insan onurunu korumayı esas alır. İnsanın yaratılıştan kaynaklanan üstünlüğü; ırk, renk gibi ayrımları kabul etmez. İnsan onuru; makam-mevki, siyasi, sosyal veya ekonomik üstünlük statülerinden kaynaklanmaz. İslam, statüye dayanan üstünlük anlayışlarını reddeder; temel insan haklarını beyan eder. Buna göre dil, ırk, soy, cinsiyet, gözetmeksizin bütün insanlar Allah (cc) katında eşittir.

Her insan yaşama hakkına sahiptir, bu hak ona yalnızca insan olduğu için verilir. Esir, hükümlü, tutuklu ve engelliye iyi davranmak, zayıfları ezmemek, çocukları gücünün ötesinde işlerde çalıştırmamak, insan onurunu korumanın gereğidir.

---

38 bk. Bakara suresi 152, 107. ayetler, İbrahim suresi 7. ayet, Nahl suresi 53. ayet, Şûra suresi 12. ayet.
39 Çağırıcı, "İhsan", 21/545.
40 bk. Al-i İmran suresi 134-135. ayetler, Hud suresi 115. ayet.
41 bk. Bakara suresi 11, 148, 177 ve 267. ayetler, Nisa suresi 59. ayet, Neml suresi 62. ayet, Hud suresi 61. ayet, İnsan suresi 8. ayet.
42 bk. Enbiya suresi 37. ayet, Maide suresi 30-31. ayetler, İsra suresi 100. ayet, Araf suresi 10. ayet, İsra suresi 83. ayet, Hud suresi 9. ayet, Nisa suresi 28. ayet, Şems suresi 8-10. ayetler.
43 bk. Tin suresi 4. ayet.

Tartışalım

Kur'an, insanın zayıflıklarına rağmen üstün yetenek ve imkanlarla donatıldığını ve saygıdeğer bir varlık olarak yaratıldığını ifade eder. Ona, diğer varlıkların kabul edemediği bir emanet yüklenmiş ve yeryüzünde iyilikleri yaymak üzere Allah'ın halifesi olma görevi verilmiştir. Ayrıca Kur'an, insanın temel haklarını vurgular ve bunların korunmasına dikkat çeker.

İslam'a göre din, insanın yaratılıştan getirdiği güzellikleri muhafaza eden ve aklını doğru kullanmasına rehberlik eden doğal bir olgudur. İnsan, sahip olduğu tüm hakları Allah'ın bir bağışı olarak görmeli ve O'nun iradesine teslim olmalıdır. Bu teslimiyet, insanın özgürlüğünü kısıtlamak yerine onu yaratılış amacına uygun bir bilinçle donatarak dünyevî güçlere karşı özgürleştirir.

(bk. Recep Şentürk, "İnsan Hakları", 22/327-330)

Metinden hareketle insanın yaratılıştan sahip olduğu hak ve sorumlulukları dikkate alarak özgürlük ile Yüce Allah'a teslimiyet arasında nasıl bir denge kurulabileceğini tartışınız.

Merhamet: İnsanları, hemcinslerinin ve diğer canlıların sıkıntıları karşısında duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eden duygu merhamettir. Bu ilke insanlar arasındaki duygu birliğinin, dayanışma ve paylaşmanın başta gelen sebeplerindendir. Evlat sevgisi, ana babaya saygı ve itaat, sılayırahim, yaşlılara, yoksullara, hastalara, engellilere, yetimlere, kimsesizlere yardım etme gibi erdemler merhamet duygusunun yansımalarıdır.

İslam kaynaklarında rahmet, genellikle merhamet kelimesiyle ifade edilir. Diğer bütün duygular gibi şefkat ve merhamet de Allah (cc) vergisi duygulardır. Merhamet sahipleri, muhtaç ve çaresizlere yardım eder; sıkıntılarını giderir ve toplumda adaletin sağlanmasına vesile olurlar. Yetimlere, mazlumlara, hastalara ve darda kalanlara gösterilen alaka merhametin neticesidir.

Merhametin önemine dair birçok hadis rivayet edilmiştir. *"Yeryuzundekilere merhamet edin ki, Allah da size merhamet etsin."*[44] hadisi, merhamet kavramının ne kadar geniş bir kapsamı olduğunu ve yaratılan her şeyi içine aldığını göstermektedir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber, *"...Kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse Allah (cc) da kıyamette onun sıkıntılarından birini giderir..."*[45] buyurmak suretiyle Müslümanların her alanda ilişkilerini merhamet, sevgi, yardımlaşma ve dayanışma yönünde geliştirmelerini, dertlerini paylaşmalarını emretmiştir. Hz. Peygamber diğer canlılara merhamet konusunda da

44 Ebû Dâvûd, "Edeb", 58.
45 Müslim, "Birr", 58.

hassasiyet göstermiştir. Zor durumdaki bir hayvanı kurtaran kişinin bu sayede cenneti hak ettiğini,[46] bir hayvanı ölüme terk edenin de cehennemlik olduğunu[47] bildirmiş, atış talimi yaparken canlı hayvanı hedef alanları lanetlemiştir.[48]

Merhamet, insanı iyilik yapmaya çağıran bir duygudur. İnsan, ilahi rahmetten aldığı merhamet duygusuyla nerede bir ihtiyaç sahibi varsa onların sıkıntısını gidermek için çaba harcar. Komşusu ihtiyaç içindeyse ona el uzatır. Zalimin karşısında, mazlumun yanında yer alır. Müslüman başkalarının sıkıntısını, kendi içinde hisseder. Rabb'inin ve merhamet ettiği kimsenin duasını almak suretiyle kendisine de merhamet edilir. Hz. Peygamber'in uygulamalarını rehber edinen Müslümanlar, İslam medeniyetini bir **merhamet medeniyet**ine dönüştürmüştür.

İsar: İsar, şefkat ve merhametten kaynaklanan bir duygudur. İhtiyaç içinde olsa dahi kardeşini kendine tercih etme anlayışıdır. Geniş anlamda cömertlik ve diğerkâmlık demektir. İnsanın elindeki kaynak ve imkânları başkalarının yararına kullanmasıdır.[49]

Hz. Peygamber, insanların en cömertiydi. Temel ihtiyacından fazlasını daima muhtaçlara dağıtırdı. O, cimrilikten sakınılması gerektiğini çünkü cimriliğin helak edici olduğunu ifade etmiştir.[50] Başkasını düşünmeyen, yalnızca kendini değerli gören, kendi menfaatini önceleyen bireyciliğin ve cimriliğin, insan tabiatına aykırı olduğunu bildirmiştir.

46 bk. Buhârî, "Müsâkât", 9; "Şirb", 9; "Vudû", 33.
47 bk. Müslim, "Birr", 135.
48 bk. Müslim, "Sayd", 58.
49 bk. Çağrıcı, "Isar", 22/480-494.
50 bk. Buhari, "İlim", 15; Müslim, "Birr", 56.
51 bk. Tevbe suresi 71. ayet.
52 bk. Rum suresi 21. ayet, Nahl suresi 72. ayet, Nur suresi 32. ayet, Buhârî, "Nikâh", 3; Müslim, "Nikâh", 1.
53 bk. Tirmizî, "Menâkıb", 63.